

Logika

---

1. James McEvoy, *Robert Grosseteste*. Oxford: Oxford University Press, 2000. xx+219 or.

Argitaldari horrek erdi aroko pentsalari handiei eskainitako bildumako lau-garren liburua da hau. Lehena Eskotori buruzkoa izan zen. Bildumaren aurkez-penean adierazten denez, garai hartako filosofo eta teologo nagusiei buruzko lan monografikoak bildu dira bertan, erdi aro luzeak iluntzaile ofizialek uste baino argi gehiago zuelako. Asko dira filoso-fian horretaz ohartu direnak, batez ere filosofia analitikoak hizkuntzaren azter-kerari zorrotz heldu zionetik, Peirceren ikuspegi bera aitzindari. Hitzaurrearen ondoren, liburuak 13 kapitulu ditu. Lehenbizikoan Oxfordeko Unibertsitatearen sorreran 1214an Grossetestek izan-dako eragina arakatzen da. Ezer gutxi zen Oxford orduan, Northampton eta Lincolnekin konparatuz. Gainera, uni-bertsitate benetakoa Parisekoa zen, bai filosofiaren bai teologiaren arloetan. Eta ordura arte ere katedral eta monasterio eskolek ez zuten indar handirik izan In-galaterran. Bai, ordea, Frantzia eta Ita-liaren iparraldean. Hirurogeita zazpi urte inguru zituen Lincolneko apezpiku egin zutenean 1235ean. Ordurako frantzisko-tarren formazio teologikoaren ardura-dun izana zen eta, seguruenik, Oxforde-ko Unibertsitateak formalki izan zuen lehen Kantzilerra. Gregorio bederatziga-rrenak, egoera politiko gogorrean, Erro-man Kontzilioa egiteko zituen asmoak ezin izan zituen bete eta, kuria handik ihes eginda, haren ondoko Inozentzio laugarrenak egin zuen Kontziliarako deia, 1245ean San Juan bezperan has zedin Lyonen. Politika eta teologia inoiz

baino nahastuago zeuden orduan. Gros-seteste figura handi bihurtu zen Kontzi-lioan, bertako eztabaidetan zuzen parte hartuz eta ez delegazioz, beste apezpiku askok egin zutenaren aurka. Ordukoa da haren fama, Ockhamek jaso: kanonis-ten aurka eztabaida teologikoetan filoso-fiari heltzen zion eta bazekien arerioak menperatzen eztabaidan sustrai sustrai-ko printzipioak erabiliz eta behar bezala argudiatuz. McEvoyren liburuaren bede-ratzigarren kapituluak Grossetesteren te-ologia lana azaltzen du. Guretzat, ordea, interes handiagokoa da seigarren kapitu-lua. Bertan Parisen ikasitako Grosseteste aristoteliarra (Boezio tarteko, bereziki unibertsalen arazoan) azaltzen zaigu, fi-sikan (metafisikan Hiponako Agustinen eragina du), etikan, logikan eta dialekti-kan. Urteetan *Analytica Posteriora* kom-mentatzen eta erakusten (*lectiones ordi-nariae*) ibilitako maisua, ezagutzaren nondik norakoa aztertu eta errotzen saiatu zen. Logikako maisu izan zen, or-durako Salisburyk «*Metalogicon*» (1159) izenarekin idatzitakoa oinarri hartuz, hor hartzen baita kontuan lehen aldiz erdi aroan Aristoteles Organon osoa, logika «*loquendi vel disserendi ratio*» gisa kontsideratuz. McEvoyren liburua oso ondo idatzia dago. Kapitulu bakoit-zean ohar ugari daude. Bibliografia sa-kona du. Gainera, hiru eranskinetan Grossetesteren lanen zati labur batzuk ingelesera itzulita daude. Indizea ere oso lagungarria da.

Jesus M. Larrazabal

2. Jean-Pierre Belna, *Histoire de la Logique*. Paris: Ellipses, 2005. 128 or.

Argitaldari txiki batean ateratako liburu txiki bat da hau. Interesgarria. *L'esprit des sciences* izeneko bilduma aberats baten barruan. Zientzia dibulgazioa du helburu bilduma horrek eta benetan ongi betetzen du bere helburua. Labur bezain zorrotz idatzitako liburuxkak dira. Logikaren historia hain orri gutxitan ematea oso zaila da, baina lan ederra egin du ingeniari eskola batean irakasle den autore honek. Bost kapitulu ditu liburuak. Lehena, antzinateko Greziako logikari ematen zaio. Aristotelesen silogistikaren oinarriak eta logika estoikoa dira hor nagusi, kapituluaren bukaera modalitateen tratamenduari eskainiz, bai Aristotelesen Lehen Analitikoetan, Teofrastok (tradizioan jaso denez) Lizeoan erakutsitakoan eta logika estoikoan, batez ere Diodoro Kronoren eta Krisiporen lanetan. Bigarren kapitulua, motzegia neure gustorako, Erdi Aroko logikari eskainia da, Apuleio, Galeno, Porfirio eta Boezio hitz gutxitan aipatu ondoren. *Ars vetusetik Ars novara* pasatzeak asko zabaldu zion bidea logikari, unibertsitateen sorreraren aurreko eskolei eta unibertsitate sortu berriei esker, Aristotelesen Lehen eta Bigarren Analitikoak osorik aztertu eta landu baitziren. Hurrengo urratsa zeharo garrantzitsua izan zen: XIV. eta XV. mendeetako *Logica modernorum* izenekoaren barruan semantikan hain eztabaidagarri izan den *suposizioen teoria* eta logika formalarentzat hain lagungarri izan den *ondorioen teoria* garatu ziren. Lastima da

bi teoria hauen azalpena hain eskematikoa izatea liburu honetan. Hirugarren kapitulua labur-labur Leibnizi buruzkoa da, honen aurretik, salbuespenen batekin, bai Port-Royalen, bai arrazionalismo frantsesean, bai enpirismo britainiarrean logikari bideak itxi egiten baizaizkio, Aristotelesen aurka, filosofiari bira gnoseologikoa emanez, Descartesen eta Lockeren lan handiak medio. Laugarren kapituluan logika modernoaren sorrera azaltzen da; batez ere, logika algebrakoa sorreraren bideak eta garapena, Boole eta bere eskolaren bidetik, Peirceren ekarpena erlazioen teoriarantz eta Fregeren eta Russe-llen kontribuzioak lehen mailako logikan, matematikaren oinarri buruzko programa logizistaren barruan. Hauxe da liburuaren kapitulurik onena. Azken kapitulua ohar laburrez osatua da: Hilberten programa formalistak logikari emandakoa, Gödelen teorema, konputagarritasunaren teoria Turingen makinaren araberak... eta, intuizionismoaren logikaren aldamenean, logika hedatu eta balio askotako aipamena. Begien bistan da liburuan falta dena: Tarskirekin eta haren eskolakoekin logikari ematen zaio oinarri semantiko-matematikoa azalpena. Zoritxarrez, bibliografia frantsesez argitaratutako liburu batzuek osatzen dute. Frantsesez bakarrik eta, gainera, ez daude egon behar harko guztiak.

Jesus M. Larrazabal

Zientzia Kognitiboa

---

3. Paula Elosua, *Psikometria: Testen eraketa eta erabilera*. Bilbao: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, 2005. 370 orr.

Liburua psikometriari ari dela ez dago esan beharrik, izenburua irakurtzea

nahikoa baita horretaz jabetzeko. Psikometria zer den esatea, ordea, beharrez-

koa ez dakit, baina beharbada komenigarria izango da. Psikometria jendearen ezaguera, gaitasun eta trebetasunen, edo nortasun bereizgarrien, neurketaz ari den psikologiaren adarra da. Giza ezauzgarri horiek neurtzeko tresna batzuk behar dira, jendearen garaiera edo pisua neurtzeko behar diren bezala. Norbanakoen ezaugarri psikologikoak neurtzeko tresnei *testak* esaten zaie. Horregatik esaten digu autoreak testak direla liburu honen muina; horregatik baita liburua azpitu-titulu ere: *Testen eraketa eta erabilera*. Izan ere, hori da irakurleak hemen aurkituko duena: neurketa tresnak nola moldatzen diren (2. kapitulu: «Neurketa tresnak eratzea»), zein diren tresna horiek izan behar dituzten funtsezko nolaketak (4. kapitulu: «Fidagarritasuna»), 5. kapitulu: «Baliagarri-

tasuna»), zer egin testak irizpide jakin bat iragar dezan (6. kapitulu: «Test-irizpidea. Erregresio lineala»), 7. kapitulu: «Baliagarritasunaren kanpo adierazleak. Irizpideak iragartzea»), zein den itemek ematen duten informazioaren eta ezkutuko faktoreen arteko lotura (8. kapitulu: «Faktore analisia. Oinarriak»), item bakoitzak nola erantzuten dion testaren helburuari (9. kapitulu: «Itemen analisia») eta, azkenik, nola interpretatu behar diren puntuazioak (10. kapitulu: «Puntuazioak eraldatzea eta berdintzea») eta nola egokitu behar diren hizkuntza batetik bestera itzultzen diren testak (11. kapitulu: «Testak egokitzea»). Bukatze-ko, esan dezagun liburuak baduela eranskin bat ere, hainbat estatistika taula eskaintzen dituen.

Pello Huizi

Hizkuntza, Informazioa eta Komunikazioa

4. Gisle Andersen and Thorstein Fretheim (argk.), *Pragmatic markers and propositional attitude*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2000. 269 orr.

Markatzaile pragmatikoei buruzko hamaika hitzaldi biltzen ditu liburuak, partikulen eta proposizio jarreraren gaineko *6th International Pragmatics Conference* aurkeztutakoak (Reims, 1998, uz-tailak 19-24).

Editoreen sarrera dakar liburuak. Terminologiaren gaineko argibide bat emanez hasten dira. Esaten dute «partikula» gisa izendatzen dutela euren aztergaia hizlari askok, eta ez «markatzaile» gisa. Egileek diote, nahiz eta jabetzen diren morfologikoki oso desberdinak diren hizkuntz adierazpen asko izendatzeko erabiltzen dela «partikula», egokiagoa iruditzen zaiela «markatzaile» deitzea,

oraindik zabalagoa dena; betiere zehatzagoak izateko. Jarraian, markatzaileei eta proposizio edukari buruzko hainbat zertzelada ematen dituzte, aztergaia kokatze aldera. Eta, azkenik, hitzaldiak aurkezten dituzte. Hainbat hizkuntzarako partikula jakin bati edo multzo bati buruzkoak dira hitzaldiak. Hurbiltze enpirikoak eta introspektiozkoak tartekatzen dira. Gaur egungo hizkuntza aztertzen dute denek, baina bik baita garapen diakronikoa ere. Errelebantziaren teoriari heltzen diote gehienek; hala ere, batzuek gramatikalizazioaren teoriari. Anderse-*nek like* markatzaile pragmatikoak ingeleseko esaldiak interpretatzeko duen ze-

regina aztertzen du; labor esanda, esaldiko adierazpenetatik pixka bat urruntzeko erabiltzen du hiztunak. Blassek hiru hizkuntzatako partikulak aztertzen ditu; ingelesa, alemana eta Hausakoak, hain zuzen. Elkarrentzako ageria den informazioaren ideari lotzen zaio. Fretheimek, berriz, norvegiarako *da* eta *altså* partikulak hartu, eta horiei buruz dagoen ikerketa semantiko eta pragmatikoa hedatzen du. Japoniarako *monori* buruz ari da Fujii. Literalki oso esanahi orokorra duen izena dela dio, baina izena aldatze egituretan hiztunen jarrera desberdinak azaltzen dituela. Infatidouk greziera modernoko *taha* partikularen berri damaigu, eta informazio ebidentzial ahula markatzeko erabiltzen dela dio. Japoniarako *yo*, perpaus bukaerako

partikula, aztertzen du Matsuik; hiztunaren komunikazio asmoa indartsuago komunikatzen duelakoan dago. Nicollek errebantziaren teoriaren «erabilera interpretiboa» eta «prozedurazko kodezteza» nozioak eztabaidatzen ditu Afrika bi hizkuntza hartuta, amharera eta swahilia. Puschek gaskoiko *que* eta *e* partikulak ditu aztergai. *Actually* eta beste markatzaile batzuk hartzen dituzte Smith eta Juckerrek. Negoziazio estrategiatzat dituzte diskurtso markatzaileak. Suzukik japoniarako *da* hizkuntz adierazpena du aztergai, harridura eta kemenaren adierazle dena. Azkenik, Vascóren hitzaldia jasotzen dute. Hungarierako *de* eta *is* partikulek interpretazio prozesuan duten eragina aztertzen du.

Larrait Zubeldia

5. Alessandro Duranti, *Antropologia Lingüística*. Madrid: Cambridge University Press, 2000. 525 orr.

Hizkuntz Antropologiako testuliburuetan, Testuliburu. Antropologiaz dakienak badu, segurua, liburu honen berri. Alessandro Durantik 1997an idatzi zuen ingelesez, baina gaztelaniako itzulpena 2000. urtean argitaratu zuen Cambridge University Pressek. Alessandro Duranti University of Californian, Los Angelesen, antropologiako irakaslea da eta bere ikasleei eskainitako testua dugu hau. Liburuak hamar kapitulu ditu. Lehendabizikoan, funtsezko aspektu teorikoez dihardu. Bertan bi ideia nagusi azpimarratzen ditu Durantik: alde batetik, Hizkuntz Antropologia diziplina arteko esparrua dela eta, bestetik, hizkuntza baliabide kulturala izateaz gain, hizketa praktika kulturala dela. Hizkuntza eta kulturaren arteko erlazioa hobeto ulertzeko, kulturari buruzko zenbait teoriaren berri ematen digu bigarren kapituluan

eta hirugarrenean eta hizkuntza-aniztasunari buruzko hausnarketa egiten du. Ikasleak, agian, ikertzaile ere izango dira etorkizunean eta, horregatik, laugarren eta bosgarren kapituluak teknika etnografikoak azaltzen eta grabazioen transkripzioa nola egiten den azaltzen ematen ditu. Seigarren kapitulutik bederatzigarrenera doazen orrialdeek forma linguistikoen eta hiztunen azterketa adierazgarria dela ohartarazten digute, komunitate linguistiko bateko kideen arteko erlazioa erakusten baitu. Azken kapituluan, ondorio nagusiak laburtzen ditu. Durantik, gainera, bibliografia luze batekin eta elkarrizketa bat grabatzeko aholkuak biltzen dituen eranskin praktikoa batekin osatzen du liburu. Mamitsua bai, baina astuna inondik inora ez; aitzitik, irakurterraza hizkuntzalaritzaren arloan oinarritzko ezagutza duenarentzat. Hori bai,

gaztelaniako itzulpenak ez du jasotzen hizkuntzalaritzan hain garrantzitsua den *lengua/lenguaje* oposizioa eta horren ondorioa bitxi xamarra da batzuetan. An-

tropologiako ikasle, irakasle eta jakin-mina duen ororentzat aproposa.

Iraia Yetano

6. Euskal Herriko Unibertsitatea: *Lauaxeta. Idazleek idazleari omenaldia*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, 2005. 180 or.

Aurten bete dira ehun urte Esteban Urkiaga Basaratz *Lauaxeta* euskal idazle eta kazetaria jaio zela. Liburu hauxe kaleratu du Euskal Herriko Unibertsitateak urteurren hori dela-eta egiten ari diren ekintzei ekarpena egiteko asmoz. Haren poesiaren antologia bat da, baina ez hori bakarrik, hainbat idazleren glosak biltzen baititu liburuak. Idazkari lanetan aritu den Igerabidek argitzen duenez, Anjel Lertxundik izan du antologia prestatzeko ardura. Idazle bakoitzak bere gustuko bost poema aukeratu behar izan omen ditu, eta gehien errepikatu direnekin osatu dute 37 poemako antologia. Ondoren, testu bat idatzi du idazle bakoitzak poema baten gainean. Hortik *Idazleek idazleari omenaldia* izenburua. Idazle asko bildu ditu lanak, 17 guztira: Iñigo Aranbarri, Yolanda Arrieta, Bernardo Atxaga, Itxaro Borda, Igor Estankona, Patxi Ezkiaga, Tere Irastortza, Joan Mari Irigoien, Amaia Iturbide, Felipe Juaristi, Karlos Linazasoro, Gerardo Markuleta,

Miren Agur Meabe, Inazio Mujika Iraola, J. Luis Otamendi, Josu Penades eta Juan Luis Zabala. Era askotako testuak sortu dituzte; prosazkoak batzuek, poemak besteek. Lauaxetaren poema baten iruzkina egin dute batzuek, haren poema bat aitzakia hartuta beste bat sortu beste batzuek. Badira Lauaxetari berari mintzo zaizkienak ere. Argi dago bakoitzari sentipen edo sentsazio bat eragin diola aukeratutako poemak, eta horri ondoen egokitzen zaion bidea hartu duela azaleratzeko. Testu horiek dira liburuaren muina. Baina horien aurretik hainbat gogoeta eta zertzelada damaizkigu Anjel Lertxundik. Eta Bernardo Atxagaren *Gibel solasak* ixten du liburuak. Horrez gain, Juan Ignacio Pérez Iglesias, Belen Greaves Badillo eta J.K. Igerabideren argibideak dakartza hasieran, hitzaurre banatan. Lauaxetaren poemak irakurtzeko beste modu bat eskaintzen du liburuak, inondik ere.

Larraitz Zubeldia

Diskurtsoaren analisisa eta Erretorika

7. Perez Gaztelu, E. & E. Zulaika Ijurko (argk.), *Agustin Kardaberaz. Hirugarren mendeurrena (1703-2003)*. Donostia: Deustuko Unibertsitatea, 2004. 256 orr.

2003ko azaroaren 27an, liburu honen izenburu bera zuten jardunaldiak egin ziren Deustuko Unibertsitateko Donostiako Campusean. Bertan egin ziren hitzaldiak biltzen ditu lan honek, bata

bestearen atzetik. Haiei gehitu zaien gauza bakarra, hitzaurre labur bat.

Kardaberazen lanei ikuspuntu eta alor desberdinetatik heltzen dio testu hauetako bakoitzak. Editoreek, halere,

testuak bi talde handitan bana daitezkeela diote: batzuek Kardaberazean «lanen hizkuntzazko ikuspegia» ematen digutela, eta, besteek, «Kardaberazean Erretorikaren gaineko gogoetak» aztertzen dituztela. Testuak bi talde horien arabera ordenatuta datoz liburuan. Hasteko, lehenengo bi testuak bio-bibliografikoak dira hein handian, Patxi Altunak eta Rosa Miren Pagolak egindakoak. Horien atzetik, lehenengo taldeko testuak datoz: J. Ramon Zubiaurrek, bere lanean, Kardaberazek hizkuntzari buruz esandakoei jartzen die arreta; Itziar Turrezek *Eusqueraren berri onac* liburua aztertu du, hizkuntzalaritzaren bidetik; Adolfo Arejitak, Kardaberazean lanetan bizkaieraren nondik norakoak hartzen ditu kontuan;

Ixiar Bidaola eta Larraitz Zubeldiak Kardaberazean zenbait testuren azterketa xehea egiten dute, mezuen eraginkortasunean oinarrituta, eta igorle-mezu-hartzaile hirukia erabiliz; talde honekin amaitzeko, Kardaberazean idatziek hitzen ordenaren auziari zein ekarpen egin zizkioten aztertzen du Bittor Hidalgok. Bigarren taldeari dagokionez, Josu Bijuecack Kardaberazean teoria elokutiboaz dihardu; Joana Garmendiak Aristotelesen *Erretorikarekin* alderatzen du Kardaberazean *Eusqueraren berri onac*; eta, bukatzeko, Andres Urrutiak aztertu egiten du erretorikak, Kardaberazek horri buruz esandakoen ostean, egin duen bidea.

Joana Garmendia

8. Altuna, P. & E. Zulaika, *Eusqueraren berri onac (edizio kritikoa)*. Bilbo: Euskaltzaindia, 2004. 125 orr.

2003. urtean Agustin Kardaberazean jaiotzaren hirugarren mendeurrena bete zen. Horren aitzakian, haren lanik ezagunenetarikoen baten edizio kritikoa osatu zuten Zulaikak eta Altunak. Lan horren hitzaurrean, Kardaberazi eta haren lanari buruzko argibideak ematen zaizkigu lehenik, lanaren azterketa kritikoa hobeto ulertzeko lagungarri direnak, dudarik gabe. Informazio biografiko eta bibliografikoaren atzetik datorkigu lanaren muina: *Eusqueraren berri onac* idatziaren iruzkina. Kardaberazean lanik gehienak erlijioari buruzkoak baziren ere, eskuartean dugun hauxe da, hain juxtu, gai horretaz aldentzen dena. Horretan, euskarari buruzko gogoetak egiten ditu autoreak; honela, liburu honetan, Zulaika eta Altunaren iritziz, autorearen beste al-

derdi bat agertzen da, «ez aszetarena, baizik euskaltzalearena».

Horren jarraian, edizio kritikoa sartzen dira autoreak bete-betean. Kardaberazean testuaren azkenetarikoa argitalpen batean oinarritu dira Zulaika eta Altuna, 1973-74koan. Hari egin diote zenbait aldaketa, puntuazioari zein adizkiei lotuak oro har, testua irakurterrazagoa egiteko, haien esanetan. Testu hori oin-oharrez jantzi dute: hizkuntzaren gaineko iruzkinak dira gehien gehienak. Badaude batzuk (gutxienak) edukian sartzen direnak, halere. Edizio kritikoa ondoan, adizkitegi bat datorkigu. Eta, haren atzetik, *Eusqueraren berri onac*-en faksimilea.

Joana Garmendia

Ezagutza eta Antolakuntzaren Gizarte Estudioak

9. Laura Cruz Castro (ed), *España 2015: perspectiva social e investigación científica y tecnológica*. Madrid: FECYT, 2004. 364 or. (DZ)

España 2015: perspectiva social e investigación científica y tecnológica izen bereko mintegian burututako lan desberdinak biltzen dituen liburua da. Zortzi atal desberdin topa ditzakegu: 1. I+G sistema. Bertan, Luis Sanz Menéndezek Espainian hurrengo hamarkadan I+G sistemaz emango den gastuaren garapena aztertzen du; 2. Hezkuntza. Honetan, Julio Carabañak lau puntu hauek jorratzen ditu: Zientzia, Teknologia eta Osasun esparruan lizentziadunen kopurua (gutxiagotzen doana), lizentziadunen kalitatea (baxua), formazioaren ezaugarriak (geroz eta luzeagoa) eta I+Gko gaitasunak; 3. Demografia joerak. Juan Antonio Fernández Cordonek lau puntu aztertzen ditu: populazioaren hazkundera eta inmigrazioa, zaharkitzea (gehitzen doala), etxe osaketan emango diren aldaketak eta lan merkatua eta populazioa; 4. Lan merkatua. Honen inguruan, Luis Garrido Medinak hurrengo urteetan lanpostu formazioaren ezaugarriak zeintzuk izango diren aztertzen du, lanpostu eta hezkuntzaren artean erlazio zuzena mantenduz; 5. Lan ez-ordaindua. María Angeles Duranek lan mota honi buruz egindako ikerketaren emaitzak agertzen ditu, aldi berean esparru honetan eman-

go diren aldaketak eta etorkizunean ongizate inguruan egongo diren politiken antolakuntza eta eginbeharrak azalduz; 6. Osasunari buruzko ikerketa. Honetan bi autore desberdinek, Ana Ricok eta Francisco Javier Morenok hain zuzen ere, hurrengo hamarkadan Espainiak eta Europak osasun alorrean aurre egin beharko dieten bost erronkak azaltzen dituzte: gizarte erronkak, osasun erronkak, osasun-laguntzaren erronkak, osasun politikaren erronkak eta osasun-ikerkuntzaren erronkak; 7. Ingurugiroa. Bertan Miguel Buñuelek ekonomia eta ingurugiroaren arteko erlazioaren inguruko gogoeta egiten du, aldi berean ingurugiro politikaren izaera eta eginkizunak zeintzuk izan beharko lirartekeen aztertuz. Eta bukatzeko, Nazioarteko-ordena izenburu bezala duen atalean, Emilio Lamo de Espinosak munduaren gobernagarritasuna aztertzen du, NBERen papera eta gai honen inguruan eman beharko lirartekeen aurrerapausoak azalduz. Aipatzekoa da, atal bakoitzaren ondoren mintegian eman ziren eztabaida guztiak azaltzen direla. Nire ustez, autore desberdinen iritzia jasotzeko modu oso egokia da hau.

Leire Alviz

10. Arturo Lahera, *La participación de los trabajadores en la democracia industrial*. Madril: Catarata (www.catarata.org), 2004.

«Kalitate osoa», «partehartzea», «ezagutza», «berrikuntza»... Hitz handi horiek aldaketaren ikur bihurtu dira azken urteotan. Kudeaketa sistema berriak hedatuz doaz sektore guztietan: enpresa industrialetan, zerbitzuetan, osasungintzan, hez-

kuntzan, administrazioan. Kalitate osoaren paradigma, aldaketaz hitz egiteko «hizkuntza» bihurtu da. Gainera, mugimendu horretan Euskadik (EAE-k) aitzindari rola jokatu du (Estatuarekiko behintzat), Eusko Jaurlaritzaren industri politikei esker.

Baina diskurtso ofizialetan aldaketa-
ren izaera sinplifikatzen da. Aldaketa ez
da «kalitate proiektu» bat inplementa-
tzea, edo ISO 9000 zertifikatu bat lor-
tzea. Aldaketa zerbait gehiago da. Enpre-
sa sistema soziala da, autoritate sistema
bat. Enpresa aldatzeak autoritate, ezagu-
tza eta komunikazio sistema aldatzea da-
kar. Eta hori, lagunok, Madrilgo Com-
plutense unibertsitatean soziologia
irakasle den Arturo Laherak liburu hone-
tan erakusten duenez, *ez da gertatu*. La-
heraren lanaren ondorioak bereziki min-
garriak dira euskaldunontzat, EAEko
erraminta-makinako lau enpresatan
egindako ikerketa kualitatiboan oinarrit-
zen direlako.

Kritika behar da. Kritika, enpresa
munduko diskurtso ofizialen «pentsa-
mendu bakarraren» aurka. Lan enpiriko-
an eta arrazoizkotasunean oinarritutako
kritika. Horretarako, Laheraren liburua
oso erabilgarria gertatzen da. Liburuan
bi hipotesi nagusi defendatzen dira, nire
ustez. Lehenbizikoa hauxe: ISO 9000 sis-
temak autoritate eta kontrol sistema tra-
dizionala indartzeko erabili dira. Langi-
leari gehiago ematea eskatzen zaio (bere
ezagutza erabil dezala prozesuak etenga-

be hobetzeko), baina horren truke ezer
gutxi ematen zaio. Modu horretan kalite-
tate osoaren diskurtsoa autoritate siste-
ma tradizionalaren legitimazio berria
bihurtzen da.

Baina kontua ez da hor bukatzen.
Bigarren hipotesia (liburuaren azkeneko
kapituluan defendatzen dena, eta agian
garapen gehiago behar lukeena) hauxe
da: askotan ISO 9000 sistemen normati-
bismoak huts egiten du, hau da, inge-
nariarik definitutako normek *ez dute fun-
tzionatzen*. Norma horiei kasu egin gabe,
norma informalak kolektiboki asmatuz
eta garatuz, langileek produkzioa aurrera
ateratzen dute. Langileek salatzen dute
kalitate sistemen inplantazio prozesue-
tan ez zaiela parte hartzen utzi, eta min-
duta daude. Beren kualifikazioaren eta
beren ezagutzaren balioa defendatzen
dute. Euskal Herrian langile onak daude,
bistan da. Baina paradoxikoki, beren
partizipaziorik gabe diseinatu eta inplan-
tatu den sistema baten okerrak zuzentze-
ko, modu informal eta klandestino batez
parte hartu behar izaten dute, maiz nor-
ma ofizialak saltatuz edo hobetuz. Desti-
nu petrala!

Mikel Olazaran

11. Mikel Navarro eta Mikel Buesa (zuzendariak), *Sistema de innovación y competitividad en el País Vasco*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2003, ISBN: 84-8419-876-6.

Mikel Navarro eta Mikel Buesaren
taldeak lan bikaina egin du Euskadiko
Autonomia Erkidegoko (EAE) zientzia,
teknologia eta berrikuntza jardueri bu-
ruz. Sistemaren sektore guztiak aztertzen
dira: zientzīgintza, teknologia eta enpre-
sa. Datu asko eskaintzen dira, informa-
zio asko, zorrozki aurkeztua eta analiza-
tua. Ikerketa, garapen, eta berrikuntza
indikadore edo adierazle konbentziona-
lak erabiliz nekez joan daiteke harago.
Liburu bikain hau irakurri beharrekoa da

zientzia eta teknologia politikan intere-
saturik dagoen ororentzat.

Hau esan eta gero, liburuaren eremu-
tik harago joanez, baimena ematen badi-
dazue, esperimendu moduko ariketa ana-
litiko eta kritiko bat egin nahi nuke. Peter
Berger soziologo aitzindariaren hitzak
erabiliz, hauxe defendatu nahi nuke: I+G
adierazleak «eraikuntza soziala» direla.
Hau da, ikerketa zientifikoaren, garapen
teknologikoaren era berrikuntzaren mun-
duan erabiltzen diren termino eta katego-

riak ez dira neutroak. Are gehiago: definizio eta diskurtso ofizialen atzean legitimazioak egon daitezke.

Navarroken liburuan zehar, han-hemen, agirian edo ezkutuan, arrisku bat ikusten dut: EAEko I+G sistemari buruzko «definizio ofiziala» onartzeko arriskua alegia. Definizio edo diskurtso horren arabera ikerketa sektore publikoaren egoera eskasa dela-eta, ikerketa sektore pribatuari (teknologia ikertegiak edo zentro teknologikoak) lehentasuna eman behar zaio, enpresen beharrei erantzuna eman ahal izateko. Urte luzeetan zehar, trantsizioaren ondoko lehenengo Jaurlaritza osatu zenetik, EAEko I+G politiken ibilbidea garrantzitsua izan da oso, inongo zalantzarik gabe. Baina, nire ustez, bada garaia, eztabaida eta kritikaren bitartez, urrats berriak emateko.

Has gaitezen unibertsitateetik. Sektore horretako ikerkuntzaren egoera kaskarra han-hemen aipatzen da (ikus besteak beste, 276-277 eta 302-303 or.). Baina, Navarroken liburua aberasgarritasuna baliatuz, datu batzuei erreparatzen badiogu, agian irudia pixka bat aldatuko da. Honela, 2001ean, EAEn, unibertsitateko ikerkuntzari Barne Produktu Gordinaren (BPG) 0,26% dedikatu zitzaion, Estatuaren batezbestekoaren azpitik (0,30%). Horri ikerketa erakunde publikoak gehitzen bazaizkio, urte horretan sektore publikoaren pisua EAEn BPGaren 0,30% zen, Estatuan 0,45% zelarik. Urte horretan Europar Batasunean (EB-15) unibertsitateko ikerkuntza 0,42% zen eta sektore publiko osoa 0,67%.

Beste «bitxikeria» bat: 303. orrian unibertsitate publikoko ikerlarien «produktibitate eskasa» aipatzen da, baina zientzia esperimentalen eta ingeniariaren eta teknologiararen arloei begiratzen badiogu, ikus dezakegu 1997.ean EAEko ikerlariak Estatuako ikerlarien 3,5% zirela (137.or.) eta, hala ere, 1997-1999 urte bitarteko nazioarteko aldizkarien pro-

dukzioaren 4,39% egin zutela (149.or). Beraz, ez dago horren gaizki.

Hel diezaiogun orain ikerketa sektore pribatuari. Lehenengo eta behin hau xe esan behar da: teknologia ikertegi pribatuak (teknologia zentroak) enpresen sektorean sartzeak EAEko I+G estatistikak *desitxuratu* egiten ditu (mundu guztian ez dago horrelako kasurik, ikus 160-161.or). 2001ean EAEko I+G gastu pribatua BPGaren 1,22% zen, Estatuan 0,52% eta EB-15ean 1,28% zelarik (117.or.). Datu horien arabera ditxosozko «konbergentzia» edo bategitetik gertu egongo ginateke, baina jakina hori tranpa da, tranpa kontzeptuala.

2001ean I+G zerbitzuen azpisektoreak (bere baitan teknologia ikertegiak biltzen dituena) EAEko I+G guztiaren laurden bat zen, enpresa sektorearen heren bat, eta sektore publiko guztia baino handiagoa (24. or.). Ikertegi pribatu hauexek izan dira EAEko I+G politiken emaitza nagusia. Zalantzarik gabe, agente hauek I+G sisteman funtzio oso garrantzitsua betetzen dute: garapen teknologikoa eta ezagutzaren aplikazioa. Baina unibertsitatean ezezik, sektore pribatu horretan ere hobekuntza beharra nabarmena da. Horretaz zer edo zer esaten da (172-173. or.), baina ez unibertsitatearen kasuan bezain ozenki.

Are gehiago, Berger-en printzipioei jarraituz, galdera erradikalagoa egin dezakegu: ikertegi horiek pribatuak al dira? Ikertegi pribatuen finantzaketa iturriei (2001) begiratzuz, hauxe ikusten dugu (168-169 or.): publiko ez kompetitiboa 24%, publiko kompetitiboa 20%, enpresentzako I+G proiektuak 40% eta bestelakoak (zerbitzuak etab) 16%. Beraz, datu ofizialen arabera, finantzaketaren 56% pribatua izango litzateke. Baina horrela al da? Navarroken txostenaren irakurketa pausatua (166, 273 eta 279. or.) egiten bada *ezetz* erantzun behar da, enpresentzako proiektuen dirua neurri batean Jaurlaritzatik datorrelako.

Beraz, zein da sistemaren agente bakoitzaren funtzioa? Ikertegi pribatuen funtzioa ezagutzaren asimilazioa eta aplikazioa izan da, hau da, teknologia-ren transferentzia eta inplantazioa. Aplikazio eta transferentzia horren oinarri diren «gaitasun teknologikoak» garatzeko, ikertegi pribatuek laguntza publiko handia jaso dute urteetan zehar, proiektu generiko eta espezializazio proiektuen bidez. *De facto*, Navarrok berak onartzen duenez (283. or.), EAEn ikertegi pribatuek erakunde publikoenak izan ohi diren funtzioak betetzen dituzte. Baina are gehiago esan daiteke: EAEn gaitasun teknologikoak garatuko badira, unibertsitatea indartu beharko da eta unibertsitatearen eta ikertegi pribatuen arteko lankidetzaz bultzatu beharko da. EAEn ez bezala, Europar lankidetzaz hori ematen da (164. or.), eta ikertegi pribatuak teknologia arlo eta industria sektore batzuetan espezializaturik egoten dira (158. or.).

Ezagutzaren generazioa eta aplikazioa bultzatzeko, eta gaitasun zientifiko-teknologikoak garatzeko, Industria Sailak instrumentu berri batzuk sortu ditu, eta unibertsitateko agenteak finantza-

tzen hasi da. Dena den, urrats berriak emateko, eta fase berri batera pasa ahal izateko, nire ustez, lehen-lehenik *aldaketa kulturala* behar da, iraganaren mito eta legitimazioak gaindituz. Hitzak (eta hauekin batera doazen ekintzak) aldatu beharko dira. Adibidez «ikerketa zentroak» ezin dira Saretek Dekretuak definitzen dituen bezala definitu (unibertsitatea kanpoan utziz) (16, 105, 153, 299. or.). Beste adibide bat: 1997-2000 Planak «Zientzia eta Teknologia Plana» izena zuelako ez dugu pentsatu behar politika horien arteko koordinazioa egin denik (122. or.). Industria Sailak sortutako instrumentu guztiei «zientzia» hitza erantsi zaielako (RVCT, UECT, etab) ez dugu pentsatu behar zientzia politikarik dagoenik. Hezkuntza Sailak zientzia politika bat definitu beharko du (noizko?), eta politika hori Industria Sailaren politikarekin koordinatu beharko da. Azken finean, sistema bat ez da dekretuz sortzen, agenteen garapenaren ondorioz eta agenteen arteko elkarrekintzaren ondorioz baizik.

Mikel Olazaran

Giza eta Gizarte Zientzien Filosofia eta Historia

12. Jürgen Habermas, *L'Éthique de la discussion et la question de la vérité* (eds. Bertrand Grasset), Paris: Paidós, 2003. 91 orr.

Liburuaren sarrerak Habermasen helburu orokorrak azaltzen ditu, modernitatearen proiektua, askatasunaren eta berdintasunaren bide bortitzak eta gaur egungo gizartea ulertzeko behar dugun razionaltasuna, oinarri guztiz berritzailean eraiki beharrekoa. Kontzientziaren paradigma alde batera utziko du eta razionaltasuna subjektuarterkotasuna sendotzeko ezinbesteko tresnatzat hartuko du. *Diskurtsoaren etika* Karl Otto Apele-

kin batera eraikitako proiektua da, arauak fundamentu razionala eta inter-subjektiboa edukiko badute, hizkuntzaren premisa pragmatikoen bidez izan beharko du.

Bi atalek osatzen dute liburuxka. Lehenengoa jende artean izandako elkarriketa da. *Kantismo zabalduaren* ikuspuntutik bi eredu daude indarrean, monologikoa eta dialogikoa. Bigarrena da Habermasek *Diskurtsoaren etikaren* bi-

tartez eutsi nahi duena komunikazioaren filosofiaren ikusguneetik.

Bigarren atala *Egia eta Justifikazioari* buruzkoa da eta gai ugari azaltzen dira, hala nola, bira pragmatikoa, non filosofia mentalista batetik filosofia linguistikora salto egiten den.

Fregek eta filosofo analitikoek hizkuntzaren funtzioa irudikapenean oinarritu eta adierazpenezko perpaus bakanen egitura proposizionalean jartzen dute arreta. Heidegger eta filosofia her-

meneutikoa, berriz, hizkuntza naturalaren funtzio agertariaz eta haren ezaugarri gramatikalez arduratzen dira. Baina biek, semantika formalak eta edukiaren semantika holistak alde batera uzten dituzte el-karrizketaren ezaugarri pragmatikoak, eta beraz, komunikazioaren razionaltasuna ahazten dute. Pragmatika formala, errepresentaziorik gabeko errealismoa eta konstruktibismo moralaren oinarriak dira azaletik ukitzen dituen gaiak.

Jule Goikoetxea

13. Paul Ricoeur, *The Course of Recognition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2005. xi+297 or.

2004an eman zuen argitara frantsesez Ricoeur filosofoak *Parcours de la reconnaissance* liburua. Hiru estudiantan zatitua dago. Hain zuzen, Vienan eta Friburgon emandako hiru hitzaldien gainean moldatua. Orain David Pellauerren itzulpenari esker ingelesez eman da argitara. Filosofia erreflexiboa, fenomenologikoa eta hermeneutikoa uztartu nahi izan ditu 92 urterekin duela gutxi hil den Paul Ricoeurrek. Ekintzaren filosofia lantzea izan da harentzat bizitzako helbururik nagusienetakoa, Aristotelesek Etiketan zabalduetako bidetik. Ekintzaren filosofiaren barne muinean sartzen du orain *errekonozimenduaren* arazoa. Haste-ko, ez dago batere seguru hitz horren estatutu semantikoaz, polisemiak heterogeneotasun filosofikoa adierazten duelako. Polisemia hori erregulatu nahian dator Ricoeur eta, John Austin

oxfordar filosofo analitikoak erakutsita-koari helduz, hizkuntzaren erabilpen arruntari begiratzen dio lehenik (azterketa lexikografikoari) filosofigintzan hasi aurretik. Lehen estudioa sarrera modukoa da: errekonozimendua identifikazio gisa. Bigarrena interesgarriagoa da: nor bere buruaren errekonozimendua. Berezi-ki interesgarria estudio honen laugarren atala, hain zuzen errekonozimendua identitate kolektiboekin lotzen denean. Hirugarren estudioa da, era dialektiko batez, sendoena: elkarrekiko errekonozimendua. Gogoeta sakona egiten du Ricoeurrek disimetriatik erreziprozitateterako bidean gertatzen denari buruz. Errekonozimenduak diferentzia behar du, ez fusioa. Adiskidetasuna bai, batasunik ez, batasuna ilusiorik arriskutsuena baita.

Jesus M. Larrazabal

14. Joseph E. Stiglitz, *Globalization and its Discontents*. Buenos Aires: Taurus, 2002. 314 orr.

Bederatzi kapitulutan zehar gaur egungo *erakunde globalek* esan eta egin dutena xehetasunez hausnartzen du.

Horretarako izan zen Stiglitz Bill Clintonen aholkulari ekonomikoa eta Munduko Bankuko lehendakariordea. Etiopiak

aurrera eramandako prozesu eta trantsizio ekonomikoa esplicitzen du, eta *bide batez*, IMFk (International Monetary Fund) zer eta nola jokatzeko duen argi eta garbi azaltzen du lehenengo ataletan. Boterearen eta pobrezia-aren politika da borrokarik latzena, non askatasunaren prezioa erakundearen buruek soilik ordaindu dezaketean, Estatu Batuek, adibidez. Privatizazioaren eta liberalizazioaren eritimoak haiek ezartzen dituzten heinean, kanpo inbertsioa eta filtrazioaren ekonomia eskutik doaz, non lehenetasunak eta estrategiak ere atzerritarrek diren, sekula ez trantsizioa egiten duten lurraldeetakoak. Mendebaldeko Asiako hainbat herritan IMFk ezarritako baldintzek pobrezia handitu eta mundu osoa kolapsora eraman dute.

Estatu Batuetako Altxorrek eta IMFk krisira eraman dute Errusia, ezarritako

politikak frogatzen baitziren, laborategian bizi eta hilko den arratoia-aren antzera, eta haien eta Txinaren arteko ezberdintasunak argitzen ditu, lurraldearen baretzek egindako eraldaketek nola porrota ekidin dezaketean erakusteko. Lege komertzialak eta horien aldaketa etengabea IMF keynesiarretik gaur egungo IMFra iritsi arteko hausnarketa sakona da. Finantza-sistema globaletik eta IMFren agendatik iritien denak ziurtatua du derrota, eta inperioaren ideologiatik at aurrera ateratzen nahi duten lurraldeek heriotza izango dute aurrez aurre. Behin eta berriz errepikatzen du globalizazioa ez duela munduak egin, *Handien* finantza eta interes-sistemak baizik.

Jule Goikoetxea

15. Ignacio Ramonet, *Guerres du XXIe siècle*. Barcelona: Mondadori, 2002. 189 orr.

Dibulgazioko liburu honek hizkuntza errazean eta termino ez teknikotan gaur egungo gerrak mahai gainean jartzen ditu. XXI. mendean munduak aurpegi desberdina dakar, ez berria, teknologikoagoa, mintzaira publiko demokratikoagoa eta armamendu bortitza. *Terrorismoaren aurkako gerra mundialak*, edo txiroek aberatsen aurkako gerra transnazionalak, 2001eko Irailaren 11n hasi ziren horiek aipatzen ditu, garbi utziz mundu aberatsen dauden aukerak denek erabiliko dituztela, diruak irakaskuntza baitakar eta horrek boterea, hau da, bizitza.

Horretaz gain, Ekialde Hurbilean gatazkak konpontzeko geroz eta eskasagoak diren alternatibek esperantza murriztu dute palestinarren artean eta garai batean Rabinekin egon ziren aukerak erabat zapuztuak gelditu dira azken urte-

otan nahiz eta Intifadek aurrera pausobat suposatu duten palestinarren borrokaridagokionez.

NATOk gerra hotza amaitu eta gero zer eta nola egin ez zekiela Kosovoko gerra aukeratu zuen bere aurpegi zuria aurkezteko, eskenatoki berrian jendeak eta batez ere txiroek ahatz ez dezaten munduan komunistak ez badaude etsaiak daudela beti ere.

Azken aurreko kapituluaren ekosistemaren funtzionamendua ari da. Gizarteak dituen beldur berrituak eta mehatxu zaharkituen kontraerasoa azalarazten ditu. Beste mundu bat posible da, posibilitatea probabilitaterantz eramatea litzateke estrategia, mundu posibleak ugariak badira, errealak berriz murriztak.

Jule Goikoetxea

16. Peter Galison, *Einstein's Clocks, Poincaré's Maps*. London: Sceptre, 2003. 389 or.

Peter Galisonek Zientzia eta Fisikaren Historian lan egiten du Harvard-en. Bi liburu zituen argitaratuak hona dakardan honen aurretik, bata esperimentu zientifikoa epistemologiaz, bestea irudiaren eta logikaren arteko harremanaz. *Einstein's Clocks, Poincaré's Maps* azken bururaino Einsteinen erlatibitate bereziaren teoriarekin iritsiko zen denboraren sinkronizazioaren bilaketaren kontaketa bat da. Galisonek argudiatzen duen bezala, teoria abstraktua izatetik urrun, erlatibitatea fisika eta filosofiaren gurutzaketatik sortu zen berehalako beharrian praktiko baten altzoan. Erlojuak eta trenak, telegrafoak eta konkista kolonialak: hemeretzigarren mendeko aldaketek denborari adiera berri bat emateko beharrezko zen mundu errearen hondo teorikoa eskaini zuten.

Albert Einstein gaztea bereganatu zuen erronka bat Bernako Patente Bulegoan Europan garatzen ari zen trenbide sarearen aferekin aurrez aurre jarri zuten patente aplikazioak izan ziren. Mende bat lehenago soilik, kontinenteak ehunka ordu lokal zituen, hiritik hirira aldatuz —eta ez zegoen sistematik hauek sinkronizatzeko. Denbora elektrikoki banatzea ezinbestekoa zen, trenbideetan

zehar aurkako zentzuan zihoazen trenen arteko talkak ekiditeko. Erlojuak sinkronizatzeko dozenaka patente pasa ziren Einsteinek lan egiten zueneko Suitzako bulego hartatik. Eta Longitudearen Bulego Frantziarreko presidente bezala —zeinaren helburuetariko bat inperioaren urruneko zokoan mapak marraztea zen, Henry Poincarék denbora teknologiaren antzeko arazoak konpontzeari ekin zion. Sinkronizaturiko erlojuak, Paristik milaka milatara telegrafo kableetan zehar bidaliriko seinaleen bitartez finkatuak, puntu finkoen longitudeak determinatzeko behar ziren Dakarretik hasi eta Haiphongeraino; horrela lortzen zituzten kartografoek behar zituzten koordinatu zehatzak.

Erraz eta fisikaria izan beharrik gabe leitzen da liburu hau. Bibliografia eta indize mardulez horniturik dago. Izan ere, Peter Galisonek zokoraturik zeuden artiboak miatu eta ahazturiko patenteak argitaratu ditu bi erraldoion pentsamenduaren historia kontatzeko: beraien kezka profesional konkretuek euren fisikarekin batera nola abiarazi zituzten denboraren izaerari buruzko teoria iraultzaile baterantz, hain zuzen.

Alain Ulazia

